

Múzeumpedagógia

„A tanítás és tanulás technikájának az a magas foka, amelyre most el akarunk jutni, az elmúlt évszázadokban nagyrészt ismeretlen volt. Ezért hemzsegett a tudomány és az iskola a megerőltetően nehéz munkától, bizonytalanságtól és fecsegéstől, ezért volt tele hibákkal és tévedésekkel, olyannyira, hogy csak azok szerezhettek magasabb képzettséget, akik kiválóan tehetségesek voltak.” (Comenius)

Comenius kiindulópontja, hogy az embernek – hogy célját elérhesse – széles körű értelmi, erkölcsi és vallásos nevelésre van szüksége, mivel minden ember ésszel, „uralkodásra” való képességgel és tökéletesedésre való alkalmassággal rendelkezik.

Ha alapelveit figyelembe véve ma megkérdeznénk egy általános iskolás diákot, hol és hogyan szeretne tanulni, az általa elképzelt tanulási formák bizonyára különböznének a Comenius-i iskolától, bizonyos módszerek (pl. a szemléltetés) azonban ma is aktuálisak.

A 21. században az oktatásnak az a feladata, hogy a gyermekkortól kezdve egész életen át segítsen mindenkét abban, hogy bővülő ismereteket szerezhessen a világról, másokról és önmagáról. Az EU tagállamai ebben látják annak feltételét, hogy a polgárok alkalmazkodni tudjanak az egyre gyorsabb ütemben átalakuló világhoz, megtalálják a választ a környezeti és társadalmi problémákra.

A tanulásnak ez a formája magában foglalja az egyéni és szociális fejlődés minden formáját és színhelyét

- *formálisan* az iskolákban, a szakképzési, a felsőoktatási és a felnőttképzési intézményekben
- *nonformálisan* egyéb tudományos és kulturális létesítményekben, pl. könyvtárakban, levéltárakban, múzeumokban
- *informálisan* otthon, a munkahelyen és a közösségben.

Ez a megközelítés kiemeli annak szükségességét, hogy a gyermekeket már korán felkészítsük az egész életen át tartó tanulásra. A kulturális intézményeknek, múzeumoknak pedig meg kell teremteniük saját területükön az ehhez szükséges feltételeket.

TANULÁS A MÚZEUMBAN

A múzeum alapvetően nem közoktatási intézmény. Speciális, köztes helyzetben van a tanulás és a szórakozás, a közszolgálat és a piactudomány között. Az egyes múzeumoknak, tudományterületüktől függően kell meghatározniuk, melyek azok a mai társadalmi problémák, amikre saját kiállításaiikkal felhívhatják a figyelmet, oktatási programot szervezhetnek azokra.

Természetesen vannak átfedések az egyes tudományterületek között, így ez lehetőséget ad arra, hogy bizonyos gazdasági, társadalmi vagy természeti eseményt, folyamatot más múzeumokkal együttműködve, interdiszciplináris megközelítésben tárjanak fel.

A csupán önös érdekből származó bemutató szerep véget ért. Olyan kontextusba kell helyezni az egyes kiállítások anyagát, hogy az mindenki számára érthető legyen, a látogatóban kialakuljon az „aha-élmény”.

A MÚZEUMPEDAGÓGIA FOGALMA ÉS CÉLJA

A múzeumpedagógia az iskolán kívüli ismeretátadással foglalkozó, múzeumi keretek között zajló pedagógiai oktató-nevelő tevékenység, melynek alapja a múzeumi gyűjtemény és

kiállítás, épül a formális, iskolarendszerű oktatásra és figyelembe veszi a korosztályi sajátosságokat.

Közvetlen célja a múzeumban felhalmozott anyagi és szellemi javak (gyűjtemények, kiállítások, kutatási eredmények) élményszerű tolmácsolása a pedagógia eszközeivel.

Közvetett célja a múlt tárgyi és szellemi örökségét megbecsülő, a társadalmi problémák iránt érzékeny, múzeumlátogató generáció nevelése.

A MÚZEUMPEDAGÓGIA CÉLCSOPORTJAI

Ellentétben Európa számos múzeumával, hazánkban még nem született egységes, egyértelmű állásfoglalás abban a tekintetben, hogy a múzeumpedagógia csakis és kizárólag a kisgyermek és a diákok számára szervezett oktatási és nevelési programokat jelenti, vagy az élethosszig tartó tanulás egyéb indirekt módjait is (pl. élő múzeumi programok) magában foglalja.

A múzeumpedagógia a kezdetektől fogva a gyermekek életkori sajátosságaihoz illeszkedő didaktikai módszereket és a megszokottól eltérő tanulásszervezési formákat valósít meg, tehát a múzeum a nem formális oktatási rendszer egyik fontos bázisa. Leghatékonyabban az óvodás, az általános és középiskolás tanulók számára tolmácsolhatja a kiállítások mondanivalóit.

TANÍTÁS A MÚZEUMBAN?

A válaszhoz ismernünk kell az

1. az oktatási folyamatot
2. az oktatási módszereket (tanuló és oktató tevékenységformáit)
3. az oktatás szervezési formáit
4. az oktatás feltételeit, eszközeit.

1. Az oktatási folyamat

„A tanítási-tanulási folyamat az oktatáselmélet egyik központi fogalma, melynek során a tanár és a tanuló együttes tevékenysége eredményeként megvalósul a művelődési javak aktív feldolgozása, elsajátítása...” (Nagy S. Az oktatás folyamata és módszerei. Bp. 1993.)

A tanítás-tanulási folyamat akkor egységes, ha az iskola és a muzeális intézmény együttműködése által ez a folyamat nem szakad meg, az egyes részegységek egymásra épülnek, egymást kiegészítik.

A folyamat hármas tagolása tehát az iskola és a múzeum között oszlik meg a következőképpen:

Iskolában:

- a figyelem felkeltése (motiváció)
- a tanuló informálása a célról
- előzetes ismeretek felidézése

Múzeumban:

- az új ismereteket biztosító jelenségek, folyamatok (tárgyak, műalkotások) bemutatása
- a tények, jelenségek sokoldalú elemzése
- rendszerezés és rögzítés

Iskolában:

- következtetés és szabályok felállítása
- a tanultak alkalmazása (visszacsatolás)
- a teljesítmény mérése, értékelés...

2. A múzeumpedagógia módszerei

A hazai múzeumpedagógia célja nem, módszerei és eszközei azonban a magyar múzeumügy elmúlt száz évében folyamatosan változtak, átalakultak, hogy megfeleljenek az adott kor, ma a 21. századi kompetencia-alapú oktatás elvárásainak. A módszerek megválasztása függ az adott múzeum jellegétől, a korosztálytól, illetve az elérendő oktatási vagy nevelési céltól.

A leggyakrabban alkalmazott múzeumpedagógiai módszerek a következők:

2.1 A verbális kommunikáció mint általános módszer

A tanítás alapvető módszertana a verbális kommunikáció, az ismeretek szóbeli közlése, melynek során a tanár (múzeumpedagógus) ismereteket közvetít, a diák a passzív hallgató szerepét tölti be. A kiállítások megismertetése során nem kerülhetjük el teljes mértékben a verbális közlést, de soha nem állhat önmagában egy múzeumi óra során.

Minden múzeumi foglalkozásnak része az ezt kiegészítő, interaktivitásra ösztönző tevékenység, ami a diákok figyelmének fenntartását biztosítja.

Mivel egy múzeumban számos olyan egyéb hatás és benyomás éri a gyerekeket, ami elvonhatja a figyelmüket az adott témától, a verbális kommunikáció bizonyos követelmények elé állítja a pedagógust.

A szóbeli ismeretközlés legyen: felkészült, gördülékeny, életszerű, újszerű, konkrét példákhoz kötött.

A magyarázat, mely a szabályok, fogalmak, összefüggések megértését segíti, legyen világosan megfogalmazott, lényegre törő, a tanulók fejlettségi szintjének megfelelő.

A beszélgetés (kérdés-felelet) mint az interaktivitás formája akkor hatékony, ha pontos, világos, egyértelmű, gondolkodásra készítet, megfelel a tanulók értelmi szintjének, mindenkinek szól, megvárja a választ.

2.2 A játék, játékosság módszertana

A múzeumi kiállítás megtekintése óvodásokkal, kisiskolásokkal monoton, egyhangú lenne a játék mindennemű lehetőségének kihasználása nélkül.

„A drámapedagógia középpontjában a cselekvésen, ezen belül is a dramatikus cselekvésen keresztül megvalósuló tanulás áll. Olyan csoportos játéktevékenység, melynek során a résztvevők képzeletbeli világot építenek föl, majd ebbe a képzeletbeli világba szereplőként vonódnak be. A fiktív világon belül ugyanakkor valós problémákkal találkoznak, és ezekből a találkozásokból valós tudásra és tapasztalatra tesznek szert. A drámapedagógia a nevelés folyamatát hangsúlyozza, melynek nem feltétlen velejárója a résztvevők által közönség előtt bemutatott előadás...” (Kaposi László: A tanárszerepben. Drámapedagógiai Magazin Bp. 1994.)

A drámapedagógia alkalmazása során a foglalkozásvezető szerepet vállal, egyben irányítja az események sorát a pedagógiai cél elérése érdekében.

2.3. Felfedező módszer

A gyerekek természetes kíváncsiságára épített írott segédanyag vezeti a gyerekeket a kiállításban, előre megtervezett útvonalon, kérdésekkel, játékos feladványokkal irányítja figyelmüket a múzeumi kiállítás tárgyaira. Célja, hogy a gyerekek a megoldás folyamán mélyebb ismereteket szerezzenek a kiállítás egyes részleteiről, amit az iskolai tanórán való visszacsatolás alkalmával átismételhetnek.

Jellemzője: épít a tanulók önállósulási törekvéseire, segít kialakítani az önálló gondolkodást, de nem nélkülözheti a pedagógus jelenlétét.

Előnye, hogy a papír alapú ismeretanyagot mint emlékeztetőt a gyerekek megtarthatják, a tanulás folyamán bármikor elővehetik, átismételhetik.

Hátránya: csak olyan kiállításokban alkalmazható, ahol már a kiállítás tervezése pillanatától kezdve a muzeológus együttműködött a múzeumpedagógussal az oktatási cél megvalósítása érdekében, és a kiállítás e korosztály számára is tartalmaz informatív elemeket.

2.4. Mesélő tárgyak - a szemléltetés módszertana

A múzeumokban felhalmozott műtárgyak a rendkívüli szemléltetés lehetőségét kínálják az iskolai tananyag kiegészítéséhez. Ám egyetlen és megismételhetetlen voltak miatt a műtárgyvédelmi szempontok érvényesülnek. „Mindent a szemnek, semmit a kéznek!” Pedig egy különleges tárgy láttán mindannyiunkban kialakul a vágy, hogy megérintsük, általa személyes kapcsolatba kerüljünk korokkal, kultúrákkal.

Miért tanuljunk tárgyakkal?

Mert a tárgyaknak motiváló erejük van. A „meg akarom nézni, meg akarom tudni...” érzése alakul ki először a gyerekekben, amely azután felébreszti a kíváncsiságot. A tárgyak kézbevétele az aktív tanuláshoz olyan formája, ami annyira leköti a gyermeket, mint amennyire más nem.” (Múzeumok Mindenkinek Program V. Tanulás tárgyakkal - Módszertani útmutató múzeumpedagógusoknak és pedagógusoknak. Fordította és átdolgozta: Miszné Korenchy Anikó)

„Az általános iskola felső tagozatában a diákok képesek olvasni a „tárgyak (műtárgymásolatok) üzenetét”, azok rögzítésével fejlődnek készségeik, képességeik.

- óvatos bánásmód, megőrzés, tárolás
- megfigyelés és megvizsgálás
- megvitatás, javaslattétel, becslés, elméletek felállítása, összegzés, jóslás, általánosítás
- kísérletezés, következtetés, összehasonlítás, végkövetkeztetés levonása, értékelés
- a szerkezet és a funkció összefüggéseinek felismerése, besorolás, katalogizálás
- az adatok rögzítése írással, rajzolással, címkézéssel, fényképezéssel, hangfelvétellel, filmezéssel, számítógéppel
- válaszadás, jelentés, magyarázat, kiállítás, bemutatás, összegzés, véleményalkotás.” (Múzeumok Mindenkinek Program V. Tanulás tárgyakkal - Módszertani útmutató múzeumpedagógusoknak és pedagógusoknak. Fordította és átdolgozta: Miszné Korenchy Anikó)

2.5. Tantárgyakkhoz kapcsolódó önálló feladatmegoldás, irányított kérdések feladatlappal

A műveltségi területek témaköreihez a kerettantervnek megfelelően kapcsolódnak az ismeretek, melyeket az iskola lehetőségeihez mérten a pedagógusok szemléletesen, de leginkább a tankönyvre támaszkodva tanítanak.

Az önálló feladatmegoldáshoz előzetes felkészülésre van szükség a tanár részéről, hogy kellő háttéranyagot biztosítson a diákoknak a téma megismeréséhez.

A múzeumok által kidolgozott feladatlapok kapcsolódnak a kerettantervben megfogalmazott célokhoz és témafelosztáshoz, nyomon követik azt, így segítséget jelent a diáknak, tanárnak egyaránt. A feladatlapokhoz általában egyéb interaktív foglalkozások is járulnak, a komplex programcsomagok így az ismeretek elsajátításán túl élményszerűvé is válnak.

2.6. A színpalak mögött – a felnőtt létre való felkészítés

A múzeum lehet befolyásoló tényező is, hatásos módszerekkel utat nyithat a diákok egyéni érdeklődésének kialakulása felé. Egyre több múzeumban indul olyan kezdeményezés, melynek keretében a diákok bepillantást nyerhetnek a múzeumok műhelytitkaiba, megismerhetik a jellegzetes múzeumi foglalkozásokat – restaurátor, kiállításgazda stb.) melyek a pályaválasztás előtt állók részére vonzóak lehetnek.

A múzeumi óra lehetőséget kínál arra is, hogy a múzeumok küldetésével, a műtárgyak kezelésének, közzétételének kérdésével foglalkozzanak.

- Az órát kiegészíti az önálló kutatómunka otthon vagy az iskolában.
- Önálló kiállítás-feldolgozás kapott instrukciók alapján.

2.7. Rendhagyó tanóra

A történelmi folyamatok megértése alapozza meg a történelmi tudat kialakulását, vagyis annak konkrét belátását, hogy egyrészt a jelen a múlt eseményeinek eredménye, másrészt mai életünk hatást fog gyakorolni a jövő nemzedékek sorsára is. Ezért fontos, hogy a múlttal való találkozás és az ebből fakadó tanulságok feldolgozása a tanulók számára személyes élmény legyen.

A rendhagyó óra felépítése

1. Iskolában:

problémafelvetés, a téma bemutatása, előzetes kutatómunka (történelmi, irodalmi háttérismeretek)
csoportbeosztás

2. Múzeumban:

a kiállítás megtekintése kérdések, irányított feladatok alapján. – múzeumi szakember és tanár közös irányításával - 4-5 fős csoportokban vagy önállóan

3. Otthon:

a rendelkezésre álló forrásanyagok megismerése, elemzése, a forrásanyagra vonatkozó feladatok megoldása

4. Iskolában:

a feldolgozott téma előadása az iskolában kiselőadás vagy egyéb formában (pl. újság szerkesztése, valamely korabeli eseményre meghívó, plakát elkészítése vagy szituációs játék bemutatása) – tanár vagy a diákok irányításával önállóan vagy csoportban.

3. A múzeumi oktatásra jellemző szervezési formák

Frontális oktatás

Pl. tárlatvezetés, közös cél: a kiállítás megtekintése.

Csoportmunka

Pl. drámapedagógiai, művészeti tevékenységek; 3-4 fős csoportok közös munkában oldanak meg egy kapott vagy vállalt feladatot.

Egyéni munka

Pl. egyéni kutatás, feladatlap megoldása, forráselemzés; a diákok önállóan megoldandó egyéni feladatot kapnak, vagy egymástól függetlenül ugyanazt a feladatot oldják meg.

4. A múzeumpedagógia eszközei

A fenti módszerek alkalmazása során törekedni kell minden olyan tényező biztosítására, ami valamilyen módon hozzájárul a múzeumi oktatás magas színvonalú megvalósítására.

A múzeumpedagógiai programok alapja az állandó vagy időszakos kiállítás. Ennek eredményes hasznosítása érdekében a múzeumpedagógus és a pedagógus között már az ötlet megszületésétől kezdve párbeszédre van szükség. A múzeumi ismeretátadás tervszerűen kell hogy történjen.

Saját magunk érdekében is ajánlatos elkészíteni a kiállítás hasznosítási tervét.

A MÚZEUMPEDAGÓGIAI TEVÉKENYSÉG FELTÉTELEI

Már a programok tervezése során fel kell mérni, hogy milyen személyi és tárgyi feltételekkel rendelkezünk, vagy a szükséges feltételeket hogyan tudjuk megteremteni.

- **Személyi feltételek**

A múzeumpedagógiai programok eredményessége függ a foglalkozásvezető személyi képzettségétől, egyéni adottságaitól, háttérismereteitől.

- **A múzeumpedagógia tárgyi feltételei**

A múzeum infrastrukturális háttere meghatározza a múzeumpedagógia tevékenység körülményeit.

Az oktatás eszközeinek csoportosítása

Tárgyi	Nyomatott	Oktatástechnikai eszközök
Demonstrációs eszközök, tárgyak	Tanári és tanulói segédletek	Szoftver és hardver
természeti tárgyak, gyűjtemények, műtárgymásolatok, metszetek, preparátumok stb.	tanári kézikönyvek, módszertani segédletek, bibliográfiák, feladatlapok, kiállítás-ismertető katalógusok, atlaszok, olvasókönyvek, lexikonok	Szoftver: archív felvételek, filmek, fotók, diák, számítógépes oktatóprogramok, CD-rom hardver: számítástechnikai és audiovizuális technikai háttér, interaktív tábla

DOKUMENTÁLT LEÍRÁS

Múzeumi foglalkozás a szövegértés-szövegalkotás tantárgy keretén belül

FEJLESZTENDŐ KOMPETENCIÁK

- az anyanyelvi kommunikáció fejlesztése
- az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség fejlesztése
- kezdeményezőképeség és vállalkozási kompetencia fejlesztése

TERVEZÉS

Helyszín: Magyar Nemzeti Galéria

Múzeumi óra 6. évfolyam

Téma: Élet a középkorban festmények nyomán

2. fejezet → Örökségünk

Képességfejlesztési fókusz:

Tematikus fókusz: a közös emberi és nemzeti emlékezet és hőseinek elevenen tartása

Szövegértési fókusz: összehasonlítás

Szövegalkotási fókusz: vélemények megfogalmazása, érvelés

Képességfókusz-váltás: más műveltségterületi kapcsolódási lehetőségek

Művészetek (festészet, szobrászat, zene, dráma)

MEGVALÓSÍTÁS

- ▶ Múzeumi óra, amely tartalmilag szorosan kötődik a tananyaghoz és a múzeumi anyag feldolgozása érvényesíti annak szempontjait.

Helytörténet Magyar Nemzeti Galéria (az épület jelentősége és szerepe)

Honismeret Budai Vár Mátyás király, a palotaépítő

A középkori magyar művészet

táblaképek, szobrok, attribútum, emberábrázolás, színek és formák, tájfestés, előtér-háttér

2. rész

Záró feladat:

A hallottak, ill. a látottak „visszakérdezése” a múzeumpedagógus által megjelölt új képeken.

A szentek attributumának ismételt számbavétele önállóan történő azonosítással.

3. rész Konkrét tananyaghoz kapcsolódó információ:
Fadrusz: Toldi a farkasokkal

- Jóslás: mit ábrázolhat a szobor?
- Ismerkedés az irodalmi művel: Arany: Toldi 5. ének
- A szobor „üzenete”

► Lezárás – tanórai keretben

- Értékelés tanórán
- A tanulók véleményének meghallgatása a tapasztalatok, látottak alapján
- Fegyelemfelhívás: a szerzett ismeretek további hasznosítási lehetőségei

► A program értékelése:

A múzeumi foglalkozás jól alkalmazható

- a tananyag kiegészítésére
- a téma új megvilágítására
- a személyiség fejlesztésére (megfigyelő, felismerő, elemző, szintetizáló és összehasonlító képességek fejlesztésére).

Tárgyi	Nyomatott
Demonstrációs eszközök, tárgyak	Tanári és tanulói segédletek
képek, szobrok, szárnyas oltárok	kiállítás-ismertető: Gótikus festészet és szobrászat Magyarországon (2005) Régi művészet a Magyar Nemzeti Galériában (19749) néhány látott alkotásról készített színes másolat

Felhasznált irodalom:

- BODÓCZKY I.: Vizuális művészeti projektek az oktatásban, MIE Módszertani Füzetek, 2003
- BODÓCZKY I.: Vizuális nevelés, Magyar Iparművészeti Egyetem, 2003
- BODÓCZKY I.: Kortárs művészet és múzeumpedagógia, Élet és Irodalom, 2001
- CSABAI D. - VÁSÁRHELYI T.: Bodi Versitas professzor az új múzeumban (játékos munkafüzet)-Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest, 1997
- FOGHTUY K.: Múzeumpedagógia. Útmutató pedagógusok számára., Budapest, 1993
- FOGHTUY K.: Gyerekek a múzeumban. Múzeumpedagógiai olvasókönyv., Budapest

- FOGHTUY K. - SZEPESHÁZYNÉ KURIMAY Á. (szerk.): Múzeumpedagógiai tanulmányok I., ELTE PPK Oktatásmódszertani Központ, Budapest, 2003
- HEGEDŰS M. - KALMÁR I. - SZABICS Á. (szerk.): A Nagy GYIK Könyv, Aula Kiadó, 1997
- KALMÁR I. - SINKÓ I. (szerk.): Nagy GYIK CD-ROM, Gyik Műhely Alapítvány, 2003
- JUHÁSZ L.: Mi van az asztalon? - In: Hársas É.: Múzeum az iskolában, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, 2000
- KÁRPÁTI A.: Látni tanulunk - A műelemzés tanítása az általános iskolában, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991
- KRAICINÉ dr. SZOKOLY M. - KARÁCSONY MOLNÁR E. (szerk.): Hon- és népismeret, néphagyomány az oktató-, nevelő munkában, Budapest, 1996
- KONCZ E. - SZABOLCS O. - Történelemtanítás és múzeum. Pedagógiai segédkönyv a tanárok és muzeológusok számára., Budapest, 1995
- kultura.hu
- SINKÓ I. (szerk.): Segédanyag 7-8. osztályos művészeti fakultációhoz - Iparművészeti Főiskola Tanárképző Intézet
- SIPOS E-NÉ VERESS Á. (2001): Kell-e nekünk múzeum? A múzeumpedagógia gyakorlatából
- TREIBER Zs.: Gyertek velem múzeumba!, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, 1998
- VÁSÁRHELYI T. (szerk.): Környezeti nevelés a múzeumban, Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest, 1995
- VÁSÁRHELYI T.: Két kiállítás képei, Köznevelés 2001/33-34
- VÁSÁRHELYI T.: Múzeumajánló - testnevelőknek és rajztanároknak! Köznevelés, 2003/37
- VÁSÁRHELYI T. - SINKÓ I.: Múzeum az iskolatáskában, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004